

Jerzy Jasiuk

Ochrona i społeczne wykorzystanie zabytków techniki

Ochrona Zabytków 18/1 (68), 63-64

1965

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

referatem był: *La dyna migue de formation de la croute de fresque dans la peinture murale classique* inż. Dinu Muraru, gościa z Rumuńskiej Republiki Ludowej, wygłoszony w języku francuskim. Z kolei wyświetlono kolorowy film przywieziony przez prelegenta, pokazujący piękno jednego z cenniejszych zabytków architektury i malarstwa ściennego w Rumunii (monastyr w Voronet). Na temat referatów doc. L. Torwirta i inż. D. Muraru, zabrali głos: prof. B. Marconi i doc. dr H. Jędrzejewska, prosząc o wyjaśnienie niektórych procesów zachodzących w tynkach.

Nad referatami wywiązała się dyskusja, którą zainicjował mgr J. Wolski na temat warunków udzielania zezwoleń na prowadzenie prac konserwatorskich, jakie określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Sztuki z dnia 24.VII.1964 r. W dyskusji zwrócono uwagę na pewne niedomówienia dotyczące konserwacji zabytków ruchomych, a które mogą być niewłaściwie interpretowane, i na sformułowania budzące zastrzeżenia.

W wystąpieniach końcowych prof. dr J. E. Dutkiewicz wysunął wniosek o zwoływanie periodycznych konferencji na temat malowideł ściennych, o podjęcie starań w kierunku normalizacji badań i dokumentacji konserwatorskiej oraz przedyskutowanie problemów estetyki w pracach konserwatorskich. Jednocześnie zapelował o jak najszybsze opublikowanie materiałów tej konferencji.

Po wypowiedziach, w których mówiono na temat znaczenia konferencji i dziękowano organizatorom za jej zwołanie, przewodniczący sesji dokonał podsumowania obrad. Podając krótką „statystykę” konferencji poinformował, że w obradach wzięło udział ponad 200 konserwatorów i że na temat metodologii i dokumentacji było 8 wypowiedzi, 7 referatów zajmowało się kwestią ustalenia przyczyn zniszczeń, 5 referatów dotyczyło środków i metod konserwatorskich, a 8 autorów przedstawiło referaty informujące o metodach i wynikach dokonanych prac konserwatorskich. Zagadnienie zostało więc omówione, wszechstronnie a dyskusja rozszerzyła wiele problemów i dała okazję do pożytecznej wymiany poglądów. Spośród wysuniętych wniosków i postulatów zasługuje na szczególną uwagę sprawa dalszych badań nad znalezieniem właściwych metod poszukiwań, podjęcia prac nad ustaleniem zasad dokumentacji, opracowania słownika konserwatorskiego, i przedyskutowanie zagadnień estetycznych. Kończąc swoje podsumowanie przewodniczący zapowiedział, że Ośrodek Dokumentacji Zabytków zwoływać będzie periodyczne seminaria w sprawach malowideł ściennych i wyda wszystkie materiały z tej konferencji, podobnie jak z poprzednich, w „Bibliotece Muzealnictwa” i „Ochrony Zabytków”. Zapowiedział również, że kwestia poruszona przez kons. M. Baranowskiego będzie przekazana zainteresowanym dla jej bliższego wyświetlenia. Sprawa zaś interpretacji Rozporządzenia powinna być zdaniem przewodniczącego wniesiona do właściwych instancji przez zainteresowane instytucje i organizacje. Ustalenie tytułu konserwatora, o co zwracał się jeden z dyskutantów, zostało już dokonane przez Komitet Pracy i Płac. Dziękując kierownikom katedr i zakładów Politechniki Krakowskiej i Wyższej Szkoły Rolniczej w Krakowie, podkreślili znaczenie prac kompleksowych i współpracy z instytutami naukowymi.

Zamykając konferencję doc. dr K. Malinowski podziękował rektorowi A.S.P. w Krakowie za umożliwienie zorganizowania konferencji, następnie wszystkim autorom referatów i komunikatów oraz wszystkim uczestnikom za żywy udział w konferencji i wreszcie organizatorom, a przede wszystkim pracownikom Ośrodka Dokumentacji Zabytków i Studium Konserwatorskiego A.S.P. w Krakowie za sprawną organizację techniczną, co przez zebranych przyjęte było z gorącym aplauzem. Na tym zakończono obrady dwudniowej konferencji.

W trzecim dniu, tj. 24.X.1964 r. zorganizowano objazd terenu woj. krakowskiego i kieleckiego z uwzględnieniem zabytków najciekawszych ze względu na ich rangę artystyczną i historyczną oraz interesujące problemy konserwatorskie. Trasa objazdu uwzględniała zabytki w Olkuszu, Wiślicy, Bejskach, Niepołomicach i Dziekanowicach. Na miejscu dyskutowano problemy związane z aktualną konserwacją malowideł.

Małgorzata Schuster-Gawłowska

Ochrona i społeczne wykorzystanie zabytków techniki

Ochrona zabytków techniki nie jest problemem samoistnym. Przeciwnie, jest tylko pochodną ważniejszego zagadnienia, jakim jest odtworzenie historii postępu technicznego jako źródła inspiracji dla dalszych odkryć i jako elementu mobilizującego wynalazców i racjonalizatorów. Znajomość etapów rozwoju techniki może bowiem ujawnić kierunki dotychczasowych dociekań i poszukiwań, a tym samym umocnić istniejące, względnie podsunąć nowe kierunki badań. Historia postępu technicznego, dokumentowana zabytkami techniki, może ponadto odegrać ważną rolę wychowawczą i popularyzatorską. Świadomość ciągłości wysiłków i wielkich odkryć daje przecież poczucie szerokich perspektyw, przed którymi stoi technika. Dzięki temu świadomość ta może stać się impulsem do bardziej aktywnego udziału społeczeństwa we współzawodnictwie wynalazczości. Nie bez znaczenia jest przy tym okoliczność, czy i w jakim stopniu możemy się powołać na własny, polski udział w osiągnięciach ludzkości w tej dziedzinie.

Ochrona zabytków techniki w Polsce, zarówno obecnie jak i w przeszłości, może się poszczycić szeregiem wartościowych osiągnięć. Są to jednak osiągnięcia wyrażone pojedynczo i jeżeli ocenić je na tle ogólnego dorobku ochrony zabytków w naszym kraju, okaże się jak niewielką część tego dorobku stanowią. W ostatnich latach daje się zauważyć pewna poprawa sytuacji. Mimo to aktualny stan ochrony

zabytków techniki jest nadal niezadowolający, zwłaszcza wobec szybkiego postępu technicznego, który powoduje w coraz to szerszym zakresie modernizację lub zniszczenie dawnych maszyn, urządzeń i budowli. Wynikająca stąd potrzeba wzmocnienia ochrony zabytków techniki spowodowała inicjatywę zwołania specjalnej konferencji, na której miały być rozważone najskuteczniejsze środki prowadzące do zrealizowania tego generalnego celu, zarówno organizacyjne, metodyczne jak i propagandowe. Planowano przy tym ujęcie problemu ochrony zabytków techniki w sposób kompleksowy tj. nie ograniczając go jedynie do zagadnień konserwatorskich, lecz przeciwnie traktując jak najszerzej. M. in. wiele uwagi miano poświęcić wykrzysztaniu zabytków techniki dla celów naukowych, oświatowych i kulturalnych. Cała problematyka miała być przedstawiona na tle tradycji naszej techniki, z którymi jej zabytki są tak nierozdzielnie związane. Powyższa tendencja znalazła swój wyraz nawet w oficjalnym tytule konferencji, który brzmiał: „Zabytki i tradycje techniki w Tysiąclecie Państwa Polskiego”.

Głównymi organizatorami konferencji były: Komitet Historii Nauki i Techniki PAN oraz Naczelna Organizacja Techniczna. Ponadto w skład Komitetu Organizacyjnego wchodziło przedstawicieli Min. Kultury i Sztuki, Min. Komunikacji, Min. Przemysłu Lekkiego, Min. Przemysłu Chemicznego, Min. Żeglugi oraz Komitetu Drobnej Wytwórczości. Liczny udział przedstawicieli resortów gospodarczych w pracach organizacyjnych odpowiadał postulatowi możliwie najszerzego wciągnięcia środowisk przemysłowych do akcji ochrony zabytków techniki. Protektorat nad konferencją objął wicepremier E. Szyr. Konferencja obradowała w dniach 13 i 14 listopada 1964 r. w Warszawie. Uczestniczyło w niej ponad 120 osób, reprezentujących środowiska naukowe, techniczne i kulturalne.

Na program obrad złożyły się:

1. przemówienia powitalne, które wygłosili: w imieniu Ministerstwa Kultury i Sztuki wiceminister Z. Garstecki, a w imieniu Naczelnej Organizacji Technicznej jej Sekretarz Generalny mgr inż. K. Kimszal,
2. przemówienie programowe, wygłoszone przez mgra inż. J. Chylińskiego, z-cę Przewodniczącego Komitetu Nauki i Techniki,
3. referaty: prof. dra J. Pazdura — *Postępowe tradycje techniki polskiej*, prof. dra E. Olszewskiego — *Znaczenie badań i nauczania historii techniki i kultury materialnej*, doc. M. Radwana — *Wartość naukowa zabytków techniki na przykładzie historii hutnictwa polskiego*, mgra M. Ptaśnika — *Miejsce zabytków techniki w ogólnopństwowym systemie ochrony dóbr kultury*, inż. J. Jasiuka — *Stan i postulaty ochrony zabytków techniki w Polsce*, prof. dra W. Hensla, prof. dra B. Krupińskiego i mgra M. Ptaśnika — *Krzemionki Opatowskie jako zabytek techniki i kultury materialnej*,
4. komunikaty: dra P. Smolarka — *Problemy ochrony zabytków techniki morskiej w Polsce*, mgra inż. H. Josta — *Techniczne umiejętności ludu polskiego na przykładzie zabytków Podhala*, mgra inż. B. Rudnickiego — *Zabytki górnictwa polskiego jako materialne dokumenty jego historii*.
5. dyskusja.

Przebieg konferencji odpowiadał założeniom wstępnym. W referatach przedstawiono doświadczenia, osiągnięcia i potrzeby ochrony zabytków techniki, zarówno sumarycznie jak i na przykładzie niektórych dziedzin przemysłu. Ścisły związek zabytków z tradycjami technicznymi był podkreślany bardzo wyraźnie. Równie wyraźnie ocenione zostało znaczenie tych zabytków dla współczesnego społeczeństwa, m. in. dla kształtowania klimatu sprzyjającego rozwojowi dzisiejszej techniki, na co zwrócił szczególną uwagę w swoim przemówieniu min. Chyliński.

Dyskusja, w której wzięło udział ponad 20 osób, dotyczyła wielu problemów. Zwrócono w niej uwagę na cały szereg zabytków techniki wymagających rychłej opieki. Interesującym, a mało znanym przykładem takich zabytków mogą być kieraty drewniane, stosowane do transportu pionowego w czasie robót budowlanych i zachowane po zakończeniu tych robót na strychach niektórych budowli, przeważnie kościołów. Wśród licznych wniosków, wysuniętych w czasie dyskusji, na wymienienie zasługują szczególnie postulaty obciążenia jednostek przemysłowych obowiązkami bezpośredniego udziału w akcji ochrony zabytków techniki. Postulowano np. utworzenie specjalnego funduszu na ten cel, który byłby zasilany przez zakłady produkcyjne i organy administracji przemysłowej.

Konferencja zakończyła się podjęciem uchwały, zawierającej generalne wnioski zgłoszone w czasie obrad. W uchwale tej stwierdzono, że ochrona zabytków techniki w Polsce była do tej pory prowadzona w sposób nieskoordynowany i nieodpowiadający współczesnym potrzebom. Dalsze poczynania w tej dziedzinie muszą się odbywać na podstawie specjalnie opracowanych wytycznych, które należy możliwie najszybciej przygotować. Poczynania te powinna koordynować jedna z centralnych instancji państwowych, przy której powstałaby odpowiednia komórka organizacyjna. Niezależnie od powyższego bardzo celowe byłoby wzmocnienie obsady wojewódzkich urzędów konserwatorskich o osoby zajmujące się sprawami zabytków techniki w tych województwach, w których problematyka ta występuje w szczególnie szerokim zakresie. Za województwa takie uważa się przede wszystkim katowickie, krakowskie i kieleckie. Celem większego zainteresowania przemysłu ochroną zabytków techniki zalecono organizowanie narad na ten temat w poszczególnych resortach i zjednoczeniach. Podstawą do dyskusji na takich naradach byłyby uchwały omawianej konferencji. Wskazano wreszcie na potrzebę uregulowania zasad podejmowania i zabezpieczania obiektów zabytkowych, wycofywanych z bieżącej produkcji. Postanowiono wreszcie ogłosić rok 1965 rokiem muzeów technicznych i ochrony zabytków techniki. Do wykonania uchwał zobowiązano Komitet Organizacyjny konferencji. Zapowiedziano również organizowanie w przyszłości podobnych narad.

Jerzy Jasiuk